

Emléktöredékek

Danyi Magdolnával 1977-ben találkoztam először a Középiskolások Művészeti Vetélkedőjén, ahol kissé véletlenszerűen jelentem meg. Egy hónap múlva üzent: menjek be az *Új Symposion* szerkesztőségébe, majd beszélgetünk, talán írhatnék a folyóiratba. Akkor még nem is gondoltam, hogy ez valamiféle fordulópont lesz az életemben. Bemenni egy szerkesztőségbe, ahol megannyi ember fordul meg, felettébb feszélyező: és ott ült Magdi sajátosan összekulcsolt lábakkal, ez, ahogy később is láttam, nála a testi-intellektuális összpontosítás formája volt. Ugyanis azon ritka szerkesztők közé tartozott, aki rögtön elolvasta a beérkezett írást. Későbbi tapasztalatok mondatják velem: minden alkalommal azonnal belemerült az olvasásba, és nem várakoztatott senkit. Az olvasáshoz persze erő kell, valamiféle nyitottság a szöveg iránt, amely egyébként bezárul előttünk. Ő rendelkezett ezzel az erővel és elkötelezettséggel. És küldetéstudattal. Márpedig a szerkesztő az olvasás és az ítékezés pillanataiban az egész folyóiratot reprezentálja. Emlékszem Magdi kurta véleménynyilvánításaira, például azt mondta röviden, hogy „szép”. Nem bocsátkozott hosszú indoklásba (noha tudott lelkesedni, olykor nagyon is, ez azonban mindig később derült ki), de ez a rövidre szabott kommentár abszolút tekintéllyel bírt.

Komolyan kell lenni, beszéljünk kimérten és megfontoltan, olyan szerkesztőségi szobában vagyunk, ahol jelentékeny emberek teremtettek kultúrát, ezt sugallta egész magatartása. A „nagyok”, ezt a fordulatot sokszor hallottam tőle, miközben az első nemzedékre gondolt. Magdi szerette főszerkesztői szerepét. Elkötelezettsége a *Symposion* iránt töretlen volt (ennek érvényesítéséért akár azokkal is összerúgta a port, akiket tisztelt), tudta, hogy tovább kellene vinnie a hagyományt, miközben merőben megváltoztak a körülmények. Mert a pusztá folytatás lehetősége immáron nem adott. Voltaképpen igen fiatalon lett a folyóirat főszerkesztője, nehéz is

elhinni, hogy valaki ilyen fiatalon, ennyire odaadóan kezel egy folyóiratot. Mert, mondom, lényegesen átalakult a társadalmi kontextus, ugyanis a múlt század hetvenes éveinek elején vagyunk. A megbántott hatalmi párt csapkodott, ütött, minthogy 68-ban a lázongó diákok számon kérték tőle a korábban tett ígéreteket és a kommunista következetességet. A jövő megakadályozódott. Bizonyos ellenvilágok eltűntek. Odalett a társadalombírálat lehetősége, olyan volt ez, mint egy kényszeredett kivonulás a társadalomkritika színpadáról. A korábbi kudarcok lidércfényében nehéz volt újdonsült rajongást teremteni, végigpásztázni a jelent, és egy új kritikai nyelvet létrehozni. A folyóirat első nemzedéke, már csak biopolitikai okokból is, lelépett a porondról, így kellett újrakonstruálni a stratégiát és a taktikát. Másféle kor volt ez, mint a korábbi. A nehézség mérhetetlen. A Danyi Magdi-féle *Symposion*ban valóban elgyengült a társadalomkritikai attitűd, a költészetben nem voltak robusztus, gyújtó hatású gesztusok. Ezt a mentés kétségbeesett intenciója is magyarázhatja. De ne felejtjük, hogy voltak jelentékeny kimozdulások. Emlékszem az intenciókra, amelyek keresték a kitörési pontokat. Még véletlenül sem meríthetjük ki az akkori teljesítményeket, ha azt ismételtetjük, hogy pusztán igent mondtak a fennállóra. A főszerkesztő ugyanis pontosan érezte a hiányt, ezért több kísérletet is tett a társadalombírálatra utaló diskurzusok újbóli meghonosítására egy helyenként igencsak áporodott kultúrával szemben: ott volt például a giccsel foglalkozó, a szocializmus szórakoztatógépezetét boncolgató (annak a kornak kiiktathatatlan, roppant fontos kérdésköre volt ez, amely az áruvontakozásokra utalt, voltaképpen annak a kritikai megítéléséről volt szó, ami a szocializmus előszobájában találtatott), vagy az erotika kérdéseit taglaló szám, amely amúgy botrányba fulladt: ezek ha áttételesebb módon is, de kritikai-társadalmi töltetet hordoztak, bár nem álltak össze koherens programmá. De félreértés ne essék: akárhol is nyílik alkalom, hogy szóba hozzam a *Symposion* történetét, azt hangsúlyozom, hogy mily magas esztétikai és intellektuális színvonalon, az irodalomtudományi ismeretek és a szakszerű elemzési módszerek birtokában íródott a folyóirat. Leírni ezt a közegidegen strukturalizmus úgymond szolgáltatás-kisebbségi befogadásával, amellyel többen is éltek már e korrall kapcsolatban, bántó igazságtalanság. Amelyből kijutott az *Új Symposion* akkori főszerkesztőjének. Még véletlenül sem kívánom a gyanú magját elhinteni, miszerint e kor nem egyéb, mint hanyatlás: nem, nem, nagyon sokat lehet tanulni belőle, és a folyóirat vizualitása, tipográfiája is emlékezetes. Ha rejtettebbek is minőségei, mégis figyelemre méltóak. Ez az éra kiiktathatatlan része a *Symposion* tradíciójának, csak ezzel együtt szerves és kerek a történet.

Magdi gondolkodása, szerkesztéspolitikája alkalomadtán módfelett szigorú volt, az odaadás logikájának megfelelően: például, a mai napig csodálkozom azon, hogy mily kemény szavakkal illetve bírálóiban Sziveri János első kötetét, noha János akkortájt már a folyóirat titánja volt, leendő főszerkesztő, aki voltaképpen már ki is bontotta szárnyait. Ehhez a bírálathoz nemcsak merészség kellett, hanem pontosan az az elkötelezettség, amelyről szóltam: néha-néha áldoznunk kell – önmagunk érdekében – a keménység oltárán. Nagy távlatokban kell gondolkodni. Elvégre Magdi a költészetében is szigorú volt. Verseinek pontos képeihez a többszörös közvetítés útján jut el a reflexió. A tömörség metafizikáját próbálgatja a költő, noha érdemes megjegyezni, hogy ebben nem volt egyedül, pályatársai is hasonló eljárásokkal éltek. Talán ezzel is magyarázható, hogy sajnálatos módon, viszonylag kevés verset tett le a vajdasági magyar irodalom asztalára. Magatartása mögött valószínűleg megfontolt döntés állt. Aki keveset ír a körülötte feltoluló ingerek ellenére is, aki korlátozza az írás ömlését, azt az önfegyelmet gyakorló belátások, a reflektált aszkézis gondolatkörei mozgatják. Magdi költészetét pontosan ez írja körül. Hiszem, hogy ha egyáltalán beszélhetünk egy emberhez fűződő tudásmódustról, akkor Magdi esetében a költészetismereti tudásról kell beszélnünk. Olvassuk el a Czöbel Minkáról írt munkáját, amely mély átgondoltságával tűnik ki.

Amikor átadta a folyóiratot, akkor minket már a lázadási kedv mozgott. Nem értettünk egyet, ő ugyanis óvatosságra intett: várjunk a fellángolással, várjuk ki a megfelelő pillanatot, ne kapkodjunk, nehogy valamilyen nagyon veszélyes terepre huppanjunk. A konstelláció a zűrzavarban halászóknak kedvez. Aggódott. Őszintén. Az állandó taktizálást, manőverezést igénylő évtized tapasztalata ezt sugallta neki. Hozta magával a hetvenes évek szükségszerű óvatosságát. Ő azt gondolta, hogy átmeneti korban vagyunk, javulhatnak a körülmények, legyünk türelmesek. Nem lehet tudni, nem tudhatjuk a jövőt, várjunk, ne hívjuk ki a hatalmat. Talán azt sem szabad kifelejteni az emlékezésből, hogy ez éppenséggel Tito halálának idején történt, ami ha mást nem, hát rosszat sejtetett. Apokaliptikus aspektusokról még nem esett szó, ezt nem engedélyezte a közbeszéd normarendszere, de képzeletben mindenki fontolgatta a szakadékba való zuhanás lehetőségét. A belső nyugtalanság jelei már korábban is megjelentek, most megerősödtek. De számunkra az a logika, amely meghatározta Magdi gondolkodását, már nem volt elfogadható, nekünk hátrálásnak tűnt: érthető volt, de nem volt követhető. Aki elszánja magát, máris túllép a megfelelő pillanatok keresésén, és abból indul ki, hogy ő az, aki teremti a megfelelő pillanatot. A várakozást csak a cselekvés töltheti ki értelemmel, cselekvéssel kell elébe menni az eseményeknek, mi ezt gondoltuk,

csak ezt gondolhattuk. De ezt konfliktusnak nevezni túlzás lenne, Magdi legfeljebb csak a félelmét fejezte ki, miközben ebben is korlátozta magát: nem szabad a következő nemzedékre befolyást gyakorolni, amely lehetséges, hogy frissebb szemmel tekint a világra. Neki már akkor világossá vált, hogy nem fogunk egy ütemre lépni azon szerkesztőségi politikával, amelybe ő annyi energiát fektetett. És ebben volt egy symposionista etika is, amely az idők folyamán, szinte kimondatlanul, de kialakult. Márpedig ennek lényegi eleme volt, hogy a fiatalság „nem-egyidejű” a kor „normalizált” világával.

Közben Magdi számára megnyílt a tudományos pálya lehetősége, 1980 után a szofisztikált nyelvészeti elméletek kötötték le. Pilinszkyt, a misztikus költőt, aki a legnagyobbak közül való e téren, ezek alapján olvasta. Pazarló, megengedhetetlen módon nem veszünk tudomást arról, hogy elismerés övezte tudományos teljesítményeit. Pedig nem adatott meg számára a hosszú, folyamatos, nyugodt munka lehetősége, amely nélkül tudományos teljesítmények is nehezen születnek. Errefelé azonban a tudományos elkötelezettséget amúgy is mindig valamilyen gyanúper kíséri. Csak azt mondhatom, hogy azok közé tartozik, akiket az élet drasztikusan megrövidített, azok közé, akik nagyon sokat nem mondtak el abból, amit el tudtak volna mondani. És ezen nem lehet, nem szabad könnyedén túltenni magunkat, meglehetősen keményen kell emlékeznünk, hogy elkerüljük azt, hogy egy ilyen jelentékeny egyéniség a mindennapi emlékezeti élet rutinizált részévé váljon.